

Φύσις íónských myslitelů

Radim Kočandrlle
disertační práce - souhrn

Práce si klade za cíl přiblížit slovo φύσις v jeho raných filosofických souvislostech. Termín φύσις bývá nejčastěji překládán ve významech „příroda“, „přirozenost“, a jako takový je obecně vnímán jako klíčový výraz myšlení, které se započalo v íónském Milétu. Vznik filosofie je pro nás se slovem φύσις bytostně spjat, neboť její původní podoba bude doxografií pochopena zejména jako „zkoumání přírody“, *ιστορία περι φύσεως*, a téměř všem spisům předsókratovských myslitelů se obecně dostane titulu *Περὶ φύσεως*. Význam termínu φύσις práce ovšem hledá pouze u dvou íónských myslitelů, Anaximandra z Milétu a Hérakleita z Efesu, neboť chce zohlednit jen nejstarší paralely. Anaximandros je de facto prvním filosofem, z jehož spisu se zachovaly přímé fragmenty, zatímco od Hérakleita pochází první autenticky doložený výskyt slova φύσις ve filosofii. Nicméně práce zohledňuje též předfilosofické užití u Homéra, vzhledem k tomu, že z něho mohou plynout zásadní poznatky pro vývoj zmíněného pojmu.

Nedílnou součástí práce je kritická reflexe spisů autorů, jejichž prostřednictvím se nám relevantní textové památky dochovaly. Zásadní je zejména v interpretaci milétského myšlení, které je doloženo výhradně prostřednictvím referátů peripatetiků. Práce upozorňuje na fakt, že celé milétské myšlení, jak jej zprostředkovaně známe, je naprosto poplatné konceptuálním schémátům Aristotela a jeho žáka Theofrasta. Φύσις je v případě Anaximandra z Milétu vyložena prizmatem ἀρχή, „počátku“, tradičně vnímaného v souvislosti s látkovou příčinou. Práce kriticky na uvedený Aristotelův interpretační nonsens poukazuje, přičemž dále věnuje širší prostor výkladu φύσις jako τὸ ἄπειρον. Konstatuje, že se jedná pouze o peripatetický koncept a tvrdí, že v případě Anaximandra a rovněž celé milétské tradice nelze určit původní význam slova φύσις z důvodu neexistence alternativní textové evidence, která by umožnila odhlédnout od tendenční peripatetické optiky. Nabízí též interpretaci „prvního filosofického textu“, za který je tradičně pokládán fragment *DK 22 B 1*, formulující zákon působící v univerzu.

Práce rovněž v souvislosti s Anaximandrem poukazuje na základní charakter myšlení, které se v Milétu začalo rozvíjet a tradice jej vyložila jako „zkoumání přírody“. Ukazuje, že výsostnou roli v něm hrála astronomie, která byla bytostným základem podobného zkoumání. Společně s mnoha až následně se ustavujícími „vědami“, jako jsou geografie, meteorologie,

biologie atp. Vždy ovšem v přirozeném souladu s řečí náboženství. Uzavírá, že Anaximandra z Milétu je třeba vnímat daleko komplexněji a v širším spektru zmíněného „zkoumání přírody“. Nikoli pouze v ohledu metafyziky s jejími pozdními tématy a pojmy, jak bývá obecně zvykem.

Pojetí φύσις u Hérakleita z Efesu, v jehož případě již existuje alternativní textová evidence, práce ukazuje na všech fragmentech, v nichž se termín vyskytuje a které jsou obecně pokládány za autentické. Konstatuje, že ačkoli jsme oprávněni tvrdit, že slovo φύσις je doloženo ve svých původních významech, které pro Hérakleita mělo, jeho vágní užití vede současně k závěru, že význam je dán zejména kontexty, v nichž je uvedeno, a rovněž celým Hérakleitovým myšlením. Bezprostřednost, s níž se ve fragmentech objevuje, však může být zároveň výraznou indicií k domněnce, že jej lze s velkou mírou pravděpodobnosti předpokládat již u Milétanů, třebaže se v jejich případě nelze vymanit z Aristotelova vlivu.

Práce nenabízí žádný určitý a obecně sdílený význam pojmu φύσις, neboť takový může být na tom kterém místě zavádějící. Spíše ukazuje souvislosti, v nichž se termín objevuje. Poukazuje k tomu, jak jej vnímali pozdní autoři, prochází jednotlivá místa výskytu a všímá si případných možných konotací. Tím sleduje nejen charakter textů, prostřednictvím nichž se nám přístupný obraz výrazu dochoval, ale též povahu φύσις, která se „ráda skrývá“.